

Investigation of Visually Impaired Children's Views on the Museum Visited*

Emin DEMİR

Tarsus University

Aysel KÖKSAL AKYOL

Ankara University

ABSTRACT

Museums facilitate the learning process through their collections that appeal to different senses. This research, it is aimed to examine the opinions of visually impaired children about the museum they visit. The research was carried out in the basic qualitative research design. In the 2018-2019 academic year, necessary permissions were obtained from the Ministry of National Education and the General Directorate of Mineral Research and Exploration. A total of 10 children, including five children who had visited the museum before, and five children who had not visited the museum before, visited the Şehit Cuma Dağ Natural History Museum. During the visit, the children closely examined the tactile materials of the museum. In addition, museum personnel in charge of the children's visit process accompanied them. After the museum visit was completed, the children were interviewed and the data were collected through the interview form prepared by the researchers by taking expert opinions. The obtained data were subjected to content analysis with the help of the MAXQDA program after being transferred to digital media. As a result of the research, the children stated that they had the opportunity to examine the animals, recognize the fossils, and touch the materials in the natural history museum. In the research, it has been seen that children are most affected by touchable materials, and touchable materials are effective in children's liking of the museum tour. In addition, it was determined that the children wanted to visit the museum again. In line with the findings, suggestions for practitioners and researchers were presented.

Keywords: Visually impaired children, museum, museum education

Type: Research

Article History

Received: 28.03.2022

Accepted: 19.07.2022

Published: 20.07.2022

Corresponding Author:

Emin DEMİR

SCREENED BY

Hattusha: the Hittite Capital /
Çorum

Suggested Citation

Demir, E. & Köksal Akyol, A. (2022). Investigation of visually impaired children's views on the museum visited, *Journal of International Museum Education*, 4(1), 1-16. <https://doi.org/10.51637/jimuseumed.1094483>

About The Authors

Emin Demir He works as a research assistant in the Department of Child Development, Faculty of Health Sciences, Tarsus University. E-mail: emindemir033@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9438-2921>

Aysel Köksal Akyol She is a faculty member in the Department of Child Development, Faculty of Health Sciences, Ankara University. E-mail: koksalaysel@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1500-2960>

*This study was presented as an oral presentation at the 29th National Special Education Congress.

Görme Engelli Çocukların Ziyaret Ettikleri Müzeye Dair Görüşlerinin İncelenmesi*

Emin DEMİR

Tarsus Üniversitesi

Aysel KÖKSAL AKYOL

Ankara Üniversitesi

ÖZ

Müzelerde öğrenme süreci farklı duylara yönelik koleksiyonların bulunması nedeniyle daha kolay gerçekleşebilmektedir. Bu araştırmada, görme engelli çocukların ziyaret ettikleri müzeye dair görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Temel nitel araştırma deseninde gerçekleştirilen araştırma 2018-2019 eğitim öğretim yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın gerçekleştirilmesine yönelik olarak Milli Eğitim Bakanlığı ve Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğünden izinlerin alınmasından sonra 10 görme engelli çocuğun MTA Genel Müdürlüğü Şehit Cuma Dağ Tabiat Tarihi Müzesini ziyaret etmeleri sağlanmıştır. Müze ziyareti sırasında Braille alfabesiyle sunulan açıklamalarla birlikte rehberler çocuklara eşlik etmiştir. Ziyarete çocuklar dokunulabilen materyalleri inceleme fırsatı bulmuşlardır. Araştırmanın verileri müze ziyaretinin tamamlanmasının ardından çocuklarla yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından uzman görüşü alınarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Hazırlanan görüşme formu kişisel bilgiler, önceki müze deneyimleri, çalışma kapsamında ziyaret edilen müzeye dair düşünceler, müzeye dair tanımlar gibi çeşitli sorular içermektedir. Elde edilen veriler, dijital ortama aktarıldıktan sonra çocuklar K1, K2, K3 şeklinde kodlanmıştır. MAXQDA nitel veri analiz programı yardımıyla içerik analizine tabii tutulmuştur. Araştırma sonucunda çocuklar tabiat tarihi müzesiyle ilgili olarak hayvanları inceleme, fosilleri tanıma, materyallere dokunma fırsatı bulduklarını ifade etmişlerdir. Araştırmada çocukların en çok dokunulabilen materyallerden etkilendikleri, çocukların müze gezisini beğenmelerinde dokunulabilen materyallerin etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca çocukların müzeyi tekrar ziyaret etmek istediği belirlenmiştir. Bulgular literatürde yer alan çalışmalarla tartışılmış olup elde edilen bulgular doğrultusunda uygulamalara ve araştırmacılara yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Görme engelli çocuklar, müze, müze eğitimi

Tür: Araştırma

Makale Geçmişi

Gönderim: 28.03.2022

Kabul: 19.07.2022

Yayınlanma: 20.07.2022

Sorumlu Yazar:

Emin DEMİR

SCREENED BY

Hattuşa: Hitit Başkenti / Çorum

Önerilen Atf

Demir, E. & Köksal Akyol, A. (2022). Görme engelli çocukların ziyaret ettikleri müzeye dair görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Müze Eğitimi Dergisi*, 4(1), 1-16. <https://doi.org/10.51637/jimuseumed.1094483>

Yazarlar Hakkında

Emin Demir Tarsus Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümünde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. E-mail: emindemir033@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9438-2921>

Aysel Köksal Akyol Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. E-mail: koksalayse@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1500-2960>

*Bu çalışma 29. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

EXTENDED ABSTRACT

Museums have collections that appeal to different senses and facilitate learning. Individuals in different age groups and with different developmental characteristics benefit from these collections (Hooper-Greenhill, 1999). It is important for the visually impaired, who are museum visitors, to recognize objects by touch, even if they cannot see them, during museum visits, as it is in every field of daily life. Although educational activities in museums are becoming more and more common in our country, it is seen that the arrangements for children with special needs are limited (Erbay, 2017). However, when the studies in the field of neuroscience are examined; neuroimaging studies are showing that the senses of vision and touch overlap in regions considered visual in the occipital cortex (Heller and Ballesteros, 2005). The fact that it is forbidden to touch the works in museums is one of the problems faced by visually impaired individuals in museums (Hayhoe, 2013). In some museums at home and abroad, sections and activities that provide audio narration, guides, and touch opportunities have been created for individuals with special needs (<https://www.metmuseum.org/events/programs/access/visitors-who-are-blind-or-partially-sighted>).

When the literature is examined, it is seen that educational studies are carried out in museums. In these studies, subjects such as the development of historical thinking skills, the creation of history and cultural awareness, the senses in the learning process in the museum, the teaching of extinct animals through museum education, and learning permanence were discussed (Aktın, 2017; Akyürek, 2011; Buyurgan & Demirdelen, 2009; Dilli & Bapoğlu Dümenci, 2015; Usbaş, 2010). In these studies, different issues such as the competencies of museum educators, their motivations and practices regarding education in the museum (Özbek et al., 2017), museum education organized in museums for individuals with special needs, and the state of physical conditions (Yurtsever, 2018) are discussed. Although studies on children with special needs and the museum are limited in the literature, studies on the museum process of visually impaired children are more limited. When the studies carried out in the museum were examined, it was seen that visually impaired university students (Buyurgan, 2009; Buyurgan & Demirdelen, 2009) were studied, but there were no studies on museum visits of visually impaired children. In this context, it is aimed to determine the views of visually impaired children about museum visits.

The phenomenology design was used in this study, which was conducted to examine the views of visually impaired children about the museum they visited. The ages of six girls and four boys in the study group of the research vary between ten and fourteen. Six of the children continue their education at the fifth-grade level, and four of them continue their education at the sixth-grade level. Eight of 10 children can read Braille, and two of them cannot read Braille. Six of the children are in the low vision group and four of them are in the total visually impaired group. As a result of the research conducted to examine the views of visually impaired children about the museum they visited, the children used the natural history museum as an opportunity to examine animals, get to know fossils, touch materials, get to know stones and minerals, all of the children benefited from the arrangements in the museum and were affected by the touchable materials, Braille statements in the museum. It was concluded that the tour guides were sufficient for the children, that the entire museum tour was liked by the children, that the opportunity to touch was the most effective in the visit, and that the majority of the children wanted to visit the museum again, and that yellow lines should be added for the visually impaired in the museum.

According to the findings obtained as a result of this research, suggestions were presented to the professionals working with children in museums and to the researchers working on this subject. It can be suggested that professionals working with children with special needs benefit from museums, which are out-of-school learning environments, and work in the museum to support children with special needs. Instead of seeing the museums as a place to be visited only during the museum week, studies can be planned in museums with children with special needs throughout the year. Plans can be made for children

with special needs and their families to visit museums. In addition, plans can be made for children and families with special needs to benefit from virtual museums.

GİRİŞ

Müze, ICOM (International Council of Museums) tarafından “ilgi alanındaki kültürel varlıklar konusunda araştırmalar yaparak, bunları sergileyerek ve öğreterek hafızayı canlı tutan bir kurumdur. Hangi konuya odaklanırsa odaklansın, insanları bir araya getirir. İlham verici demokratik, özgür ve barışçıl –sanal veya fiziksel– bir alan yaratır.” şeklinde tanımlanır (<https://icom.museum/en/news/the-museum-definition-the-backbone-of-icom>). Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayınlanan Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği’nde ise müze “Kültür varlıklarını tespit eden, ilmi metotlarla açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sürekli ve geçici olarak sergileyen, halkın kültür ve tabiat varlıkları konusundaki eğitimini, bedii zevkini yükselten, dünya görüşünü geliştirmede tesirli olan daimi kuruluştur” olarak açıklanır (Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği, 1990). Müzeler, geçmiş kültürler ve insanlarla duygusal bağ kurarak onları daha iyi anlamamıza yardımcı olmanın yanı sıra birden çok duyuya hitap ederek öğrenmeyi destekler ve kolaylaştırır (Şahan, 2005). Abacı (2005) müzelerin çocukların bilgilerini arttırdığını, arttırdığı bilgilerini teorik bilgiyle karşılaştırma imkânı kazandırdığını ve çocukların gözlem, mantık, yaratıcılık, hayal gücü, estetik beğenilerini arttırdığını belirtmiştir. Aynı zamanda müzelerde yapılan çalışmaların çocukların çok yönlü gelişimine destek olduğu bilinmektedir (Göğebakan, 2018). Müzeler çocukların gelişimlerini desteklemekle birlikte müzelere karşı olumlu tutum geliştirmesini de sağlamaktadır (Köksal Akyol ve Akyol, 2015). Woodward’a göre en iyi müze ziyaretleri genellikle ön hazırlık, müze ziyareti ve izleme çalışması olarak üç aşamadan oluşur. Ön hazırlık çalışmasında, okul içinde veya okul dışında çocuklar müzeye hazırlanarak müze ziyaretinin etkili geçmesi sağlanır. Müze ziyareti aşaması güdüleme, uyarıcı etkisi gösterme, fiziksel ve kalıcı öğrenmeyi sağlama açılarından etkili olur. Sınıfa döndüğünde müze ziyareti sırasında yaşanan deneyimlerin değerlendirilmesi ile müze ziyaretinde edinilen kazanımlarının kalıcılığı desteklenir (Hooper-Greenhill, 1999; Onur, 2012). Bunun yanında müzeler sundukları imkânlar sayesinde çocuklar ve gençlerle birlikte yaşam boyu öğrenmeye imkân sağladığı bilinmektedir (Buyurgan, 2019).

Müzeler farklı duylara hitap eden ve öğrenmeyi kolaylaştıran koleksiyonlara sahiptir. Bu koleksiyonlardan farklı yaş gruplarında ve farklı gelişimsel özelliklerde olan bireyler yararlanır (Hooper-Greenhill, 1999). Farklı özel gereksinimleri bulunan bireyler için eğitim, eğlence, sosyalleşme ve erişilebilirlik açısından müzelerde çeşitli düzenlemelerin yapıldığı ifade edilmektedir (Danacı Polat ve Buyurgan, 2021). Müzelerin eğitim işlevi gelişmiş ülkelerde 19. yüzyılda öne çıkmakta olup farklı özelliklere sahip ziyaretçilere yönelik eğitim programı ve uygun fiziki ortamın oluşturulması önerilmektedir (Buyurgan, 2009a). Özel gereksinime sahip müze ziyaretçilerinden olan görme engellilerin nesneleri görmese de dokunarak tanıması günlük yaşamın her alanında olduğu gibi müze ziyaretleri sırasında da önemlidir. Ülkemizde müzelerde yapılan eğitim çalışmaları giderek yaygınlaşmakla birlikte, özel gereksinimli çocuklara yönelik yapılan düzenlemelerin sınırlı olduğu görülmektedir (Erbay, 2017). Oysa nörobilim alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde; görme ve dokunma duylarının oksipital korteks içinde görsel kabul edilen bölgelerde örtüştüğünü gösteren beyin görüntüleme çalışmaları bulunmaktadır (Heller ve Ballesteros, 2005). Müzelerde eserlere dokunmanın yasak olması görme engelli bireylerin müzelerde karşılaştığı sorunlardan birisidir (Hayhoe, 2013). Yurtiçi ve yurtdışında bazı müzelerde özel gereksinimli bireylere yönelik olarak sesli anlatım, rehber, dokunma imkânı tanıyan bölümler ve etkinlikler oluşturulmuştur (<https://www.metmuseum.org/events/programs/access/visitors-who-are-blind-or-partially-sighted>). Görme engelli bireylere yönelik olarak 3d baskılı materyaller, sesli rehberler, wifi, arduinio sistemleri kullanılarak özel gereksinimli bireylerin müze ziyaretlerinin daha etkili olması amaçlanmaktadır (Anagnostakis vd., 2016). Viyana Sanat Tarihi Müzesi, Prado Müzesi (Madrid), Van Gogh Müzesi gibi müzeler görme engelliler için fiziki ortamı düzenleyen ve eğitim hizmeti sunan örnekler arasında sayılabilir (Danacı ve Polat, 2021).

Farklı duyuların kullanımı müze eğitiminde önemli olup dokunmaya yönelik Braille Alfabesi, kabartma harita ve resimler ile işitmeye yönelik ses kayıtlarının kullanılması ya da rehberler eşliğinde müze eğitiminin amaçlarına ulaşmasında rol oynamaktadır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde, görme engelli çocukların eğitimlerinde, değerlendirmenin resim, şekil ve grafik içeren soruların kabartma olacak şekilde sunulması, betimlenmesi veya bu sorulara eş değer sorular sorulması ile yapılabileceği belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018). Görme engelli çocukların sanat eğitiminde işitme ve dokunma duyuları kullanılarak verilen sanat eğitiminin etkili olduğu bilinmektedir (Altay, 2009). Bu açıdan bakıldığında çocukların müze ziyaretleri sırasında alanında uzman olan personelden hizmet almaları ve etkili müze ziyaretleri yapabilmeleri önemlidir. Ancak Çetin (2010) de vurguladığı gibi, müzelerde bireysel çabalar dışında müze eğitimi konusunda uzman kişiler bulunmamaktadır. Bununla birlikte ülkemizde son yıllarda yapılan çalışmalara bakıldığında, Ankara'da bulunan beş farklı müzede görev yapan beş müze eğitimcisiinden ikisinin müze pedagojisi üzerine eğitim aldığı bilgisine ulaşılmaktadır (Özbek vd., 2017). Alanında uzman olan müze eğitimcilerin farklı gereksinimleri olan çocuklara yönelik yöntemleri kullanmaları, farklı gereksinimi olan çocukların müzelerden daha etkili bir şekilde yararlanmalarında etkili olur.

Günümüzde müze ortamlarında yapılan eğitim çalışmalarının yanı sıra üniversitelerde müze eğitimi programlarının açıldığı, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde müze eğitime yönelik birimlerin oluşturulduğu, ayrıca müze eğitime yönelik dergilerin çıkarıldığı dikkati çekmektedir (Hein, 2008). Bunların yanı sıra Avrupa'da skolastik müze, pedagoji müzeleri, okul müzeleri gibi birçok farklı kavramların kullanıldığı eğitim müzelerinin olduğu görülmektedir (Álvarez vd., 2017). Ayrıca müzelerde eğitim faaliyetlerinin yanında hem çocuklar için hem de yetişkinler için sanat terapisi çalışmaları da yapılmaktadır (Peacock, 2012). Dünyada müzeler eğitim kurumu kabul edilmekle birlikte (Akyol vd., 2020) gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de müzede eğitim etkinlikleri artmakta ve müzelerde eğitim birimleri kurulmaktadır (Akyol ve Alpagut, 2012; Buyurgan, 2017). Müzelerde yapılan çalışmalar incelendiğinde müze eğitimi aracılığıyla tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesi, tarih ve kültürel bilincin oluşturulması, müzede öğrenme sürecinde duyular, müze eğitimiyle nesli tükenmiş hayvanların öğretilmesi, öğrenme kalıcılığı gibi konular ele alınmıştır (Aktın, 2017; Akyürek, 2011; Buyurgan ve Demirdelen, 2009; Dilli ve Bapoğlu Dümenci, 2015; Usbaş, 2010). Bu çalışmaların yanı sıra müzede çalışan müze eğitimcileri ile yapılan çalışmaların olduğu dikkati çekmektedir. Bu çalışmalarda müze eğitimcilerinin yeterlikleri, müzede eğitime dair motivasyonları ve uygulamaları (Özbek vd., 2017) ile özel gereksinimli bireylere yönelik müzelerde düzenlenen müze eğitimi ve fiziki koşulların durumu (Yurtsever, 2018) gibi farklı konular ele alınmaktadır. Alanyazında yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak tipik gelişim gösteren çocuklarla gerçekleştirildiği görülmekte olup özel gereksinimli çocuklar ve müze ile ilgili çalışmalar sınırlı düzeyde bulunmakla beraber görme engelli çocukların müze sürecine dair çalışmalar daha kısıtlıdır. Müzede yapılan çalışmalar incelendiğinde görme engelli üniversite öğrencileriyle (Buyurgan, 2009a; Buyurgan ve Demirdelen, 2009) çalışıldığı görülmüş olup görme engeli olan çocukların müze ziyaretlerine yönelik çalışmalarla karşılaşılmamıştır. Bu bağlamda çalışmada görme engelli çocukların müze ziyaretlerine yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Görme engelli çocukların ziyaret ettikleri müzeye dair görüşlerinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışma araştırmada temel nitel araştırma deseninden yararlanılmıştır. Nitel araştırma, "gözlem ve görüşme gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Temel nitel araştırmada araştırma sürecine odaklanılarak sürecin anlaşılır kılınması amaçlanmaktadır (Merriam, 2013). Nitel araştırmalarda, insanların olayları değerlendirme biçimi, olayları ifade ediş biçimleri ve dünyaya nasıl baktıkları yer almaktadır. Verilerin toplanma

sürecinde görüşme yöntemi kullanılmış olup görüşme yönteminde, görüşmeciler katılımcıların bakış açılarını elde etme fırsatı yakalayabilmektedir (Creswell, 2017).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu belirlenmeden önce MTA Genel Müdürlüğü Cuma Dağ Tabiat Tarihi Müzesi ile iletişime geçilmiştir. Müzenin bünyesinde, görme engelli bireylere yönelik düzenlemeleri barından bölüm hakkında müze yetkililerinden bilgi alınmıştır. Müze yetkilileri, görme engelli bireylere yönelik hazırlanan bölümün aktif olarak kullanıldığını fakat ziyaretçi sayısının çok az olduğunu belirtmiştir. Ankara il sınırları içinde bulunan görme engelliler ortaokulu personeli ile görüşülmüş ve çocukların müze ziyareti yapabilmeleri için gerekli izinler alınmıştır. Toplamda on çocukla görüşülerek araştırmanın verileri toplanmıştır. Çalışma grubunda bulunan altı kız, dört erkek çocuğun yaşları on ile on dört arasında değişmektedir. Çocukların altı tanesi beşinci sınıf düzeyinde, dört tanesi altıncı sınıf düzeyinde öğrenimlerine devam etmektedir. 10 çocuktan sekiz tanesi Braille alfabesini okuyabilmekte, iki tanesi ise Braille alfabesini okuyamamaktadır. Çocuklardan altı tanesi az gören grubunda dört tanesi ise total görme engelli grubunda yer almaktadır. Çocukların annelerinin yaşları 29-40 arasında babaların yaşları ise 33-47 arasında değişmektedir. Annelerin meslekleri incelendiğinde annelerin yedi tanesi ev hanımı, bir annenin ise hemşire olarak görev yapmaktadır. Babaların ise temizlik görevlisi, taksici, polis gibi farklı meslek dallarında çalışmaktadır. Çocuklara ilişkin demografik bilgiler tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1.

Çalışma grubunda yer alan çocuklara ait demografik bilgiler

Demografik Bilgi	f	
Cinsiyet	Kız	6
	Erkek	4
Yaş	10	3
	11	1
	12	2
	13	3
	14	1
Sınıf Düzeyi	5.	6
	6.	4
Braille alfabesi okuma durumu	Evet	8
	Hayır	2
Görme Düzeyi	Az gören	6
	Total	4
Müze deneyimi	Var	5
	Yok	5
Daha önce ziyaret edilen müze	MTA Genel Müdürlüğü	4
	Cuma Dağ Tabiat Müzesi	
	Anıtkabir	1
Toplam	10	

Veri Toplama Aracı

Yapılan görüşmelerde veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Hazırlanan görüşme formu çocuk gelişimi alanında çalışan üç uzmana gönderilmiştir. Uzmanlardan gelen görüş sonrası görüşme formunun son şekli verilmiştir. Görüşme formunda çocuklara ait kişisel bilgiler, varsa önceki müze deneyimleri, çalışma kapsamında ziyaret edilen müzeye dair düşünceleri, müzeye dair tanımlara yönelik sorular içermektedir.

Veri Toplama Süreci

Milli Eğitim Bakanlığı ve MTA Genel müdürlüğünden araştırmayla ilgili izin sürecinin tamamlanmasından sonra okul yönetimiyle iletişime geçilmiştir. Ankara İli Yenimahalle ilçesinde bulunan görme engelliler ortaokulunda 2018-2019 eğitim öğretim yılında eğitim ve öğretime devam eden çocuklar çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen çocukların aileleriyle görüşülmüştür. Çalışma hakkında detaylı olarak bilgi verildikten sonra çocuğunun çalışmaya katılmasını kabul eden aileler, yazılı olarak onamlarını vermiştir. Onamların alınmasından sonra veri toplama sürecine geçilmiştir. Yazılı onama ek olarak araştırma sürecinin başında çocuklardan da sözel olarak araştırmaya katılımı ilgili onam alınmıştır.

Fotoğraf 1. Müze gezisine ait görseller

Çocukların yazılı sınav dönemi olduğu için Mayıs ayının ikinci haftası müze ziyareti için uygun olduğu belirtilmiştir. Araştırma kapsamında pazartesi günü diğer ziyaretçilere müze kapalı iken görme engelli çocuklar için müze içerisinde yer alan görme engelli bölümü açılmıştır. Çocuklar, rehberler eşliğinde müzeyi ziyaret etmiş, materyalleri incelemiştir. Gezi sonrası okulda müdür yardımcısı odası olarak kullanılan sessiz bir odada görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın verileri görüşme yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Bireysel olarak gerçekleştirilen görüşmeler her bir çocuk için yaklaşık yirmi dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmacı, görüşme sonrasında elde edilen görüşme formlarını dijital ortama aktarmıştır. Çocuklar K1, K2, K3 olarak kodlanmıştır. Dijital ortama aktarılan formlar, MAXQDA nitel veri analiz programı aracılığıyla içerik analizine tabi tutulmuştur. Büyüköztürk ve diğerlerine (2018)'e göre, içerik analizi, "belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile

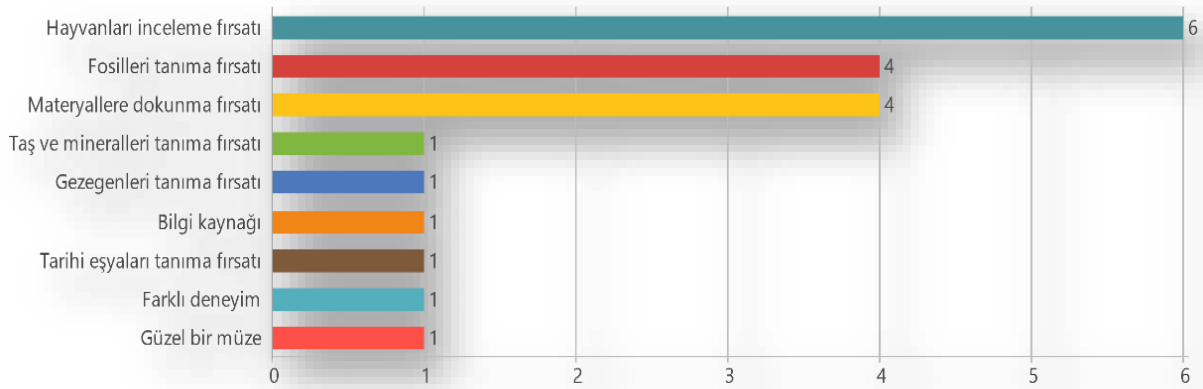

özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik” şeklinde tanımlanmaktadır. İçerik analiziyle verileri tanıtmaya ve detaylara inmeye çalışırken içerik analizinde temel olarak benzer verileri okuyucunun anlayacağı kavramlar ve temalar çerçevesinde ifade etmek bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

BULGULAR

Bu bölümde görme engelli çocukların ziyaret ettikleri müzeye dair görüşlerinin incelenmesi amacıyla yapılan araştırmada çocuklarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Bulgular temalar, alt temalar ve alt temaları oluşturan bölümlerden doğrudan alıntı yapılarak sunulmaktadır.

Tabiat tarihi müzesine dair değerlendirmeler teması

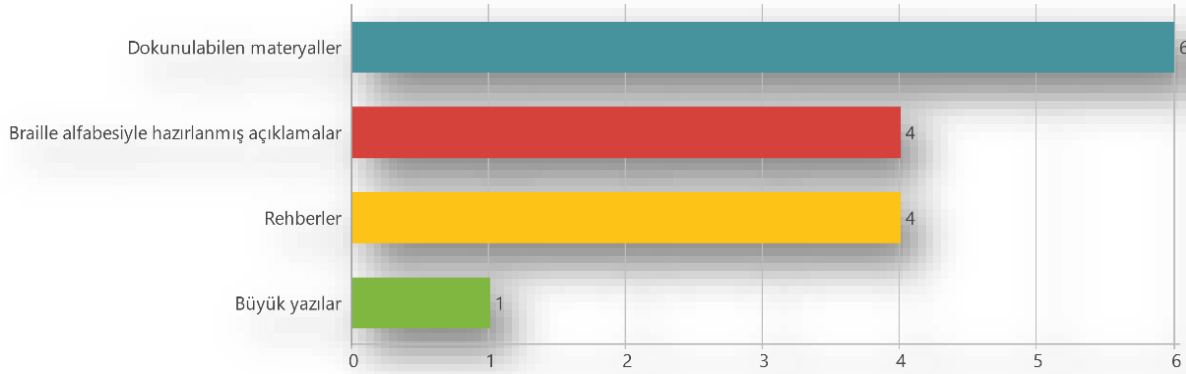

Şekil 1. Çocukların tabiat tarihi müzesine dair değerlendirmeleri

Çocukların tabiat tarihi müzesine dair değerlendirmelerinden elde edilen alt temalar şekil 1’de sunulmaktadır. Tabiat tarihi müzesini dair değerlendirmeler temasına yönelik olarak hayvanları inceleme, fosilleri tanıma, materyallere dokunma, taş ve mineralleri tanıma, gezegenleri tanıma, bilgi kaynağı, tarihi eşyaları tanıma, farklı deneyim, güzel bir müze alt temaları elde edilmiştir. Hayvanları inceleme fırsatı alt temasına örnek olarak **K8** kodlu katılımcı “..Kafatası vardı hayvanların. Keçinin kafası vardı. Fil ve dinazor vardı. Filin kocaman hortumu vardı.” şeklinde ifade etmiştir. Benzer şekilde **K9** kodlu katılımcı ise “..Fil vardı. Deniz canlıları vardı. Kafatası vardı. Tüylü bir şey vardı unuttum. Birisi fildi. Uzum hortumu vardı çok büyüktü. Karaca vardı. Tüylü kafası. Boynuzunu hatırlayamıyorum.” şeklinde düşüncelerini belirtmiştir. Fosilleri tanıma fırsatı alt temasına yönelik olarak **K10** kodlu katılımcı düşüncelerini “Güzel bir müze, gezegen ve fosiller var.” olarak ifade etmiştir. Materyallere dokunma fırsatı alt temasına yönelik olarak **K1** kodlu katılımcı “..Garibime giden bir iki şey vardı. Fil vardı. Böyle uzun olması. İlk defa olduğundan. Dokunduğum için garip geldi.” şeklinde düşüncesini ifade etmiştir.

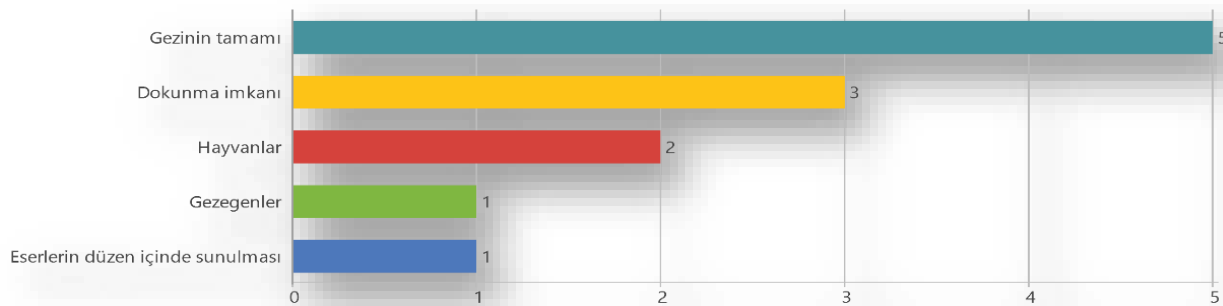
Müze de yapılan düzenlemelerden etkilenme teması

Şekil 2. Çocukları müzede etkileyen düzenlemeler

Müze de yapılan düzenlemelerden etkilenme temasına yönelik elde edilen alt temalar şekil 2’de sunulmaktadır. Kodlar incelendiğinde dokunulabilen materyaller, Braille alfabesiyle yazılmış açıklamalar, rehberler ve büyük yazılar alt temaları elde edilmiştir. Alt temalar incelendiğinde çocukların tamamı müzede görme engelli bireyler için yapılmış düzenlemelerden yararlandıklarını ifade etmiştir. Çocukların görme engelli bireyler için müzede yapılan düzenlemelerden etkilenme durumları incelendiğinde çocuklar dokunulabilen materyallerden etkilendiklerini belirtmiştir. Braille alfabesiyle hazırlanmış açıklamalar alt temasına örnek olarak K9 kodlu katılımcı “*Braille alfabesinin olması, Braille çok işime yaradı. Eski okulda asansörde de Braille vardı.*” şeklinde düşüncelerini belirtmiştir. Braille alfabesiyle hazırlanmış açıklamalarla ilgili olarak çok rahat okunduğu, açıklamaların yeterli olduğu ve bilgilendirici olduğu değerlendirmeleri yapılmıştır. Bilgilendirici olma alt temasına yönelik olarak K2 kodlu katılımcı “*Masalar, böyle gezegenlerden çıkınca uzun yazılar vardı. Ve bazılarının ismi ve küçük bilgi vardı. Gayet iyiydi.*” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Çocuklar müzede anlatım yapan rehberlerden etkilendiklerini, az görenler için hazırlanmış büyük yazılardan etkilendiklerini ifade etmiştir. Rehberlerle ilgili olarak K7 kodlu katılımcı “*Rehber etkiledi. İyi anlattı. Fosilleri, bıçakları, geri kalanları inceledik.*” ifadesini kullanmıştır. Rehberler tarafından yapılan açıklamalar çocuklar tarafından değerlendirildiğinde açıklamaların iyi olduğunu, rehberlerin diksiyonlarının güzel olduğunu, çocukların kendi seviyelerine uygun olduğunu, rehberlerin detaylı bir anlatım yaptıklarını ifade edilmiştir.

Müze ziyareti sırasında çocukların hoşuna giden durumlar teması

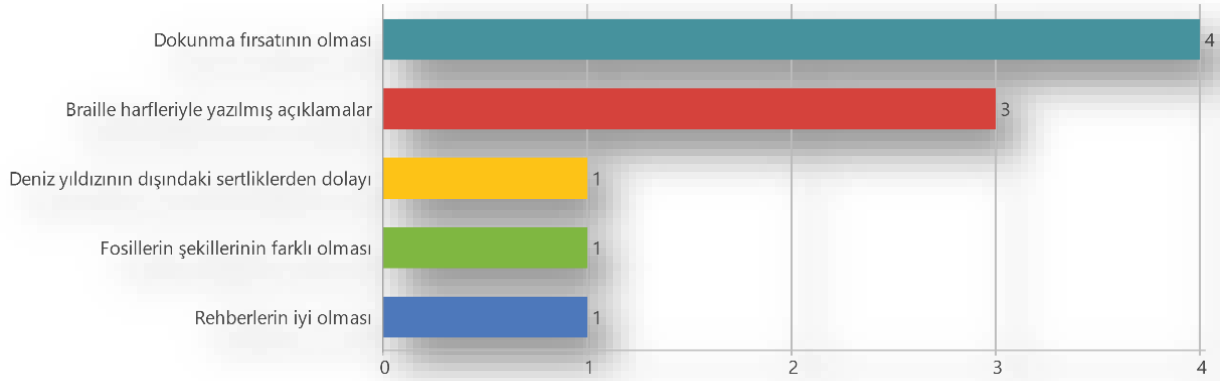
Şekil 3. Çocukların müze ziyareti sırasında hoşuna giden durumlar

“Müze ziyareti sırasında çocukların hoşuna giden durumlar” temasına yönelik olarak çocukların yarısı gezinin tamamının hoşuna gittiğini ifade etmiştir. Müzede var olan materyallere dokunma imkânının olması, hayvanların olması çocukların hoşuna giden diğer durumlar olarak ifade edilmiştir. Hayvanlar alt

temasına örnek olarak K9 kodlu katılımcı *“Hayvanlar hoşuma gitti. Dokunduğum için. Normalde dokunamıyoruz. Yılanlardan çok korkuyorum. Bir keresinde bir yerde fareye dokundum çok küçüktü. Yapış yapıştı.”* şeklinde ifade etmiştir. Gezegenler ve eserlerin düzen içinde sunulması çocukların hoşuna giden durumlar arasında görülmektedir.

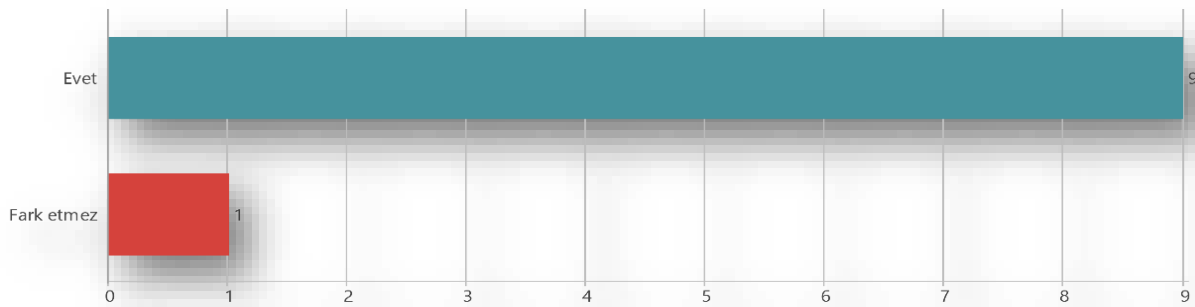
Müzei beğenme nedenleri teması

Şekil 4. Çocukların müzei beğenme nedenleri

“Müzei beğenme nedenleri” temasına yönelik müzede bulunan materyallere dokunma fırsatı, Braille harfleriyle yazılmış açıklamalar, denizyıldızının dışındaki sertlikler, fosillerin şekillerinin farklı olması, rehberlerin iyi olması alt temaları elde edilmiştir. Dokunma fırsatının olması en sık ifade edilen alt tema olmuştur. Materyallere dokunma fırsatı alt temasına örnek olarak K10 kodlu katılımcı *“Gezegenler hoşuma gitti. Dinozor hoşuma gitti. Güzellerdi. Elime alıp inceleme imkânı olduğu için güzeldi.”* şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Braille alfabesiyle yazılmış açıklamaların bulunması, denizyıldızının dışında sertliklerin olması, fosillerin şekillerinin farklı olması, rehberlerin iyi olması beğenme nedenleri arasında yer almaktadır.

Müzei tekrar ziyaret etme teması

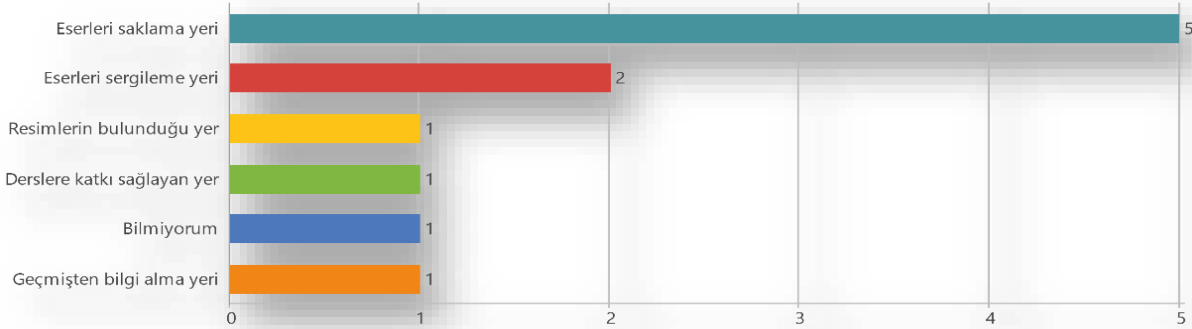

Şekil 5. Çocukların müzei tekrar ziyaret etme düşünceleri

“Müzei tekrar ziyaret etme” temasına yönelik olarak çocukların çoğunluğu müzeye tekrar gelmek istediğini ifade etmiştir. Çocukların tabiat tarihi müzesini tekrar ziyaret etmek isteme nedenlerine yönelik belirlenen alt temalar incelendiğinde müzei sevmeye, detaylı inceleme, materyallerin ilgi çekici olması, dokunmanın güzel olması şeklinde ifade edilmiştir. Bunun yanında fosillerin gerçek olması, müzenin derslere katkı sağlaması, müzenin ayrıntılı bilgi sağlaması ve müzei başkalarının da görmesi için gelmek istediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca çocuklarından birisi okuldan kaçmak için de müzei ziyaret etmek istediğini ifade etmiştir.

Müze tanımları teması

Şekil 6. Çocukların müze tanımları

“Müze tanımları” temasına yönelik olarak eserleri saklama yeri, eserleri sergileme yeri alt temaları elde edilmiştir. Bununla birlikte çocuklar müzeyi resimlerin bulunduğu yer, derslere katkı sağlayan yer, geçmişten bilgi alınan yer olarak tanımlamıştır. Eserleri saklama yeri alt temasına yönelik olarak K6 kodlu katılımcı “Eski eşyaların kalıntılarının saklandığı yer. Müzeler korunmalı.” Eserleri sergileme yeri alt temasına yönelik olarak K2 kodlu katılımcı “Müze içinde tarihi eşyaların ve fosillerin heykel ya da modellenin sergilendiği yerdir. Kırılmaması için koruma altında. Cam kutuda.” şeklinde düşüncelerini belirtmiştir. Ayrıca müze gezisi sonrasında bir çocuk müzenin ne olduğunu bilmediğini ifade etmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde görme engelli çocukların ziyaret ettikleri müzeye dair görüşlerinin incelenmesi sonucunda elde edilen bulgular yorumlanarak tartışılmıştır.

Çocukların tabiat tarihi müzesine dair değerlendirmeleri incelendiğinde hayvanları inceleme fırsatı, fosilleri tanıma fırsatı, materyallere dokunma fırsatı, taş ve mineralleri tanıma fırsatı, gezegenleri tanıma fırsatı, tarihi eşyaları tanıma fırsatı gibi değerlendirmelerle birlikte bilgi kaynağı, farklı deneyim ve güzel bir gezi gibi değerlendirmeler de bulunmaktadır. Müzede yer alan materyaller bakımından hayvan maketleri sayı olarak az olmasına rağmen çocuklar tabiat tarihi müzesini hayvanları tanıma fırsatı ve fosilleri tanıma fırsatı olarak daha sık değerlendirmiştir. Bu değerlendirmenin oluşmasında gerçeklerine birebir uygun olarak yapılan maketlerin yapıları (tüy, kemik, boynuz vd.) nedeniyle çocuklarda daha fazla heyecan oluşturduğu düşünülmektedir. Çocukların bir kısmı ise tabiat tarihi müzesini müzenin koleksiyonundan bağımsız olarak sunulan materyallere dokunma fırsatı olarak değerlendirdiği görülmektedir. Hayhoe (2013) tarafından yapılan çalışmada erken dönemde gerçekleştirilen müze deneyimlerinin sosyal, kültürel ve duygusal etkileri üç farklı durum çalışmasıyla incelenmiştir. Görme engelli olan 63 yaşındaki katılımcı çocukluk döneminde Türkiye’de Roma dönemine ait eserlere dokunma fırsatı bulduğunu ve bu durumdan çok etkilendiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde Kwon ve diğerleri (2019) tarafından yapılan çalışmada resimlere dokunarak erişmenin görme engelli bireyler tarafından beğenildiği ifade edilmiştir. Bu değerlendirme çocuklara sunulan dokunma fırsatının, müze ve içeriğinin önüne geçtiği düşüncesini oluşturmaktadır. Hooper-Greenhill (1999)’a göre müzede var olan nesnelere dokunmak ve elle kontrol etmek heyecan oluşturabilmekte ve öğrenme motivasyonunu arttırabilmektedir. Bu nesnelere, öğrenme sürecini başlatmaktadır.

Literatürde görme engelli müze ziyaretçilerinin geniş ve aydınlatılmış mekânlara ve büyük puntolar ile hazırlanmış açıklamalara ihtiyacı olduğu ifade edilmektedir (Buyurgan, 2009b). Görme engelli bireylere

yönelik düzenlemeler içeren MTA Genel Müdürlüğü Şehit Cuma Dağ Tabiat Tarihi Müzesinde az görenler için büyük puntolarla yazılmış açıklamalar ve görme engelliler için sesli olarak anlatım yapan rehberler, Braille alfabetiyle yazılmış açıklamalar ve doğal taşlar, materyaller, fosiller ve hayvanların dokunulabilen modelleri bulunmaktadır. Çalışma grubunda yer alan çocuklar en çok dokunulabilen materyallerden etkilendiğini ifade etmiştir. Bu bulguyu destekler şekilde çocuklar müze ziyareti sırasında hoşuna giden durumlar arasında da materyallere dokunma imkânının olmasını vurgulanmıştır. Bu bulgu, literatürde yer alan görme engellilerle gerçekleştirilen eserlere dokunma imkânı sağlanan çalışmalardan elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir (Buyurgan, 2009a; Danacı Polat, 2019). Ayrıca çocuklardan bazıları müze ziyaretinin tamamını beğendiğini, müze ziyaretini beğenme nedenleri arasında en çok dokunma fırsatının olmasını ifade etmiştir. Müze ile ilgili olan süreçte çocuklara farklı imkânlar sağlanmıştır. Bu imkânlar arasında materyalle dokunma fırsatının olmasının çocukları daha çok etkilediği söylenebilir. Müzelerde bulunan eserlerin üç boyutlu benzerlerinin kullanıldığı araştırma sonucunda görme engelli katılımcılar üç boyutlu olarak hazırlanan materyallerin müze ziyaretlerine olumlu katkıda bulunacağını belirtmiştir (Wilson vd., 2017).

Çocuklar müze ziyareti esnasında kendilerine eşlik eden rehberler ile ilgili olarak açıklamaları iyiydi, diksiyonları güzeldi, seviyemize uygundu gibi olumlu değerlendirmeler yapmıştır. Kaya Koçak (2010) tarafından Ankara, Tokat, Kayseri, Kastamonu, Rize, Trabzon, Tekirdağ, Amasya, Kütahya, İstanbul ve Afyon illerinde 18 müze ve 221 ilköğretim çağı çocuğu ile yapılan araştırmada çocukların % 64'ü müzede yer alan rehberlerin anlatımlarını bilgilendirici olarak ifade etmiştir. Müzelerde görevli rehberlerin, çocuklara müze ve koleksiyonlar hakkında bilgi vererek çocukların bilgi düzeyini arttırdığı görülmektedir. Çocuklardan bazıları müze ziyaretinin ardından daha sonra MTA Genel Müdürlüğü Şehit Cuma Dağ Tabiat Tarihi Müzesi'ni ziyaret etmek istediğini belirtmiştir. Müzeyi tekrar ziyaret etme nedenlerinde ise müzeyi sevdiklerini, detaylı incelemek istediklerini, materyallerin ilgi çekici olduğunu, dokunmanın çok güzel olduğunu, fosillerin gerçek olması gibi nedenleri belirtmişlerdir. Bunun yanında müze eğitimi ilgili yapılan çalışmalarda çocukların eğlendikleri ortaya koyulmuştur (Govekar-Okoliš, 2018). Çocukların eğlenmesinin yanı sıra müze gezilerinden sonra çocukların ders başarıları incelenen çalışmalarda bulunmaktadır (Whitesell, 2016). Bu çalışmada ders başarıları kaygısı güdülmeyen çocukların ziyaret ettikleri müzeye dair duygu ve düşünceleri incelenmiştir. Alanyazın incelendiğinde görme engelli öğrencilerinin ve bireylerin müzelerle dair bilgi ve beklentilerini belirleyen bazı çalışmalar bulunmaktadır (Buyurgan, 2017; Buyurgan ve Demirdelen, 2009; Yeşilyurt vd., 2014). Çalışmanın gerçekleştirildiği müzede görme engelliler için birçok düzenleme yapılmıştır. Bununla birlikte MTA Şehit Cuma Dağ Tabiat Tarihi müzesinde görme engelli bireylerin bağımsız hareket yeteneğini arttıran sarı çizgiler bulunmamaktadır. Çocukların müzede yapılabilecek değişiklikler olarak sarı çizgilerin müzede olması, rehber sayısının artması ve tüm müzeyi gezme imkânının sağlanması gibi önerilerde bulunmuştur. Benzer şekilde Handa ve diğerlerine (2010) görme engelli bireylerin müzelerde öncelikli ihtiyaçlarını belirledikleri çalışmada hizmet kalitesinin (müzeye ulaşım, müze personeli, bilgilendirme, koleksiyona dokunma gibi) müzelerden daha önemli olduğunu tespit etmişlerdir. Literatürde görme engelli bireyler için müzelerde kabartma ve büyüteç gözlüklerin yanı sıra rehber köpeklerin girişinin sağlanması gerektiği ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra müzelerin web sitelerinin görme engellilere uygun olarak düzenlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Danacı Polat ve Buyurgan, 2021). Genel olarak bakıldığında müzede görme engelli bireyler için gerekli düzenlemelerin bulunduğu fakat düzenlemelerin çeşitlendirilmesi gerektiği ifade edilebilir.

Çocukların müzeye dair tanımlamaları incelendiğinde eserleri saklama yeri, eserleri sergileme yeri ve resimlerin bulunduğu yer olarak müzenin geleneksel işlevlerine yönelik tanımlamalar olduğu görülmektedir. Literatürde elde ettiğimiz bulguyu destekleyen çalışmalar yer almaktadır. Üniversite öğrencilerinin müze tanımları incelenen bir çalışmada müzelerin saklama ve sergileme işlevleri öne

çıkıştır (Buyurgan, 2009b). Buyurgan ve Demirdelen (2009) tarafından yapılan araştırmada tek denekli çalışmada, bu bulguyu destekler biçimde müzenin tanımlanmasında müzenin geleneksel işlevlerine yönelik ifadeler kullanmıştır. Çocukların müzelerle ilgili tanımlarında eğitimcilerin müzelerle ilgili sunduğu bilgiler ve çocukların var olan müze deneyimleri etkili olmaktadır. Bu tanımlamalar da alanyazında yer alan çalışmalarla uyusmaktadır. Bunun yanında derslere katkı sağlayan yer ve geçmişten bilgi alma yeri olarak müzenin çağdaş işlevlerine yönelik tanımlamalar da yapılmıştır. Alanyazında yapılan güncel çalışmalarda da müzelerin çağdaş işlevlerine yönelik değerlendirmeler olduğu görülmektedir (Bapoğlu Dümenci ve Yıldız Bıçakçı, 2019). Bu noktada müzelerin, kişisel ilişki kurarak içerisinde bireylerin bulunduğu dünyayı tanınmasına yardımcı olup zengin ve ilişkili öğrenmeyi desteklediği unutulmamalıdır (Buyurgan, 2009b).

Sonuç olarak görme engelli çocukların ziyaret ettikleri müzeye dair görüşlerinin incelenmesi amacıyla yapılan araştırma sonucunda çocukların tabiat tarihi müzesini hayvanları inceleme, fosilleri tanıma, materyallere dokunma, taş ve mineralleri tanıma fırsatı olarak değerlendirdiği, çocukların tamamının müzede yer alan düzenlemelerden yararlandıklarını ve dokunulabilen materyallerden etkilendiklerini, müzede bulunan Braille açıklamaları ve rehberlerin çocuklar için yeterli olduğu, müze gezisinin tamamının çocuklar tarafından beğenildiği ve gezinin beğenilmesinde en çok dokunma fırsatının olmasının etkili olduğu, çocukların çoğunluğunun müzeyi tekrar ziyaret etmek istediği, müzede görme engellilere yönelik olarak sarı çizgilerin eklenmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre müzelerde çocuklarla çalışan meslek elemanlarına ve bu konuda çalışmalar yapan araştırmacılara öneriler sunulmuştur. Özel gereksinimli çocuklarla çalışan meslek elemanlarının okul dışı öğrenme ortamlarından olan müzelerden yararlanmaları ve özel gereksinime göre çocukları desteklemeye yönelik müzede çalışmalar yapmaları önerilebilir. Müzeleri sadece müzeler haftasında ziyaret edilmesi gereken bir yer olarak görmek yerine yıl boyunca özel gereksinimli çocuklarla müzelerde çalışmalar planlanabilir. Özel gereksinimli çocuklarla birlikte ailelerinin de müze ziyaretleri yapmalarına yönelik planlamalar yapılabilir. Bununla birlikte sanal müzelerden özel gereksinimli çocuklar ve ailelerin yararlanmasına yönelik planlamalar yapılabilir.

Bu araştırmada görme engelli çocukların ziyaret ettikleri müzeye dair görüşleri belirlenmiştir. Farklı özel gereksinime sahip olan çocukların müze ziyaretleri ile ilgili yaşantılarını belirlemeye yönelik araştırmalar yapılarak özel gereksinimli çocukların müze süreci derinlemesine incelenebilir. Bu çalışma MTA Genel Müdürlüğü Şehit Cuma Dağ Tabiat Tarihi Müzesi'ni ziyaret eden çocuklarla görüşme yapılmış olup gelecek çalışmalarda farklı müzelerde görme engelli çocukların yaşantılarını ortaya koymak amaçlanabilir. Ayrıca, müzelerin farklı gelişim özellikleri gösteren özel gereksinimli ve yaşı ile uyumlu gelişim gösteren tüm çocuklar için uygun ortamlar olması için kapsamlı projeler geliştirilebilir.

Katkı Oranı Beyanı: Her yazar araştırmanın tüm bölümlerine eşit oranda katkı sağlamıştır.

Etik Kurul Belgesi: Araştırmanın verileri 2018–2019 eğitim öğretim döneminde toplanmış olup araştırma 2019 yılında 29. Ulusal Özel Eğitim kongresinde sözel bildiri olarak sunulmuştur. Yazılı izinler ve ailelerden ile çocuklardan onam alınmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması belirtmemişlerdir.

KAYNAKÇA

- Abacı, O. (2005). *Çocuk ve müze*. Morpa Kültür Yayınları.
- Aktın, K. (2017). Okul öncesi dönemde müze eğitimi ile çocukların tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 465–486. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.336734>
- Akyürek, T. (2011). *İlköğretim I. kademe görsel sanatlar dersinde müze eğitiminin tarih ve kültür bilinci oluşturmadaki önemi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi
- Akyol, A., A. & Akyol, A., K. (2015). Museums and early childhood education, *Global Journal on Humanites & Social Sciences*.. 01, pp 101-108. <http://www.world-education-center.org/index.php/pntsbs>
- Altay, L. (2009). *İlköğretim ikinci kademe yedinci sınıf görme engelli öğrencilerin görsel sanatlar eğitimine yönelik bir inceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi
- Álvarez, P., Dávila, P., & Naya, L. M. (2017). Education museums: Historical educational discourse, typology and characteristics. The case of Spain. *Paedagogica Historica*, 53(6), 827–845. <https://doi.org/10.1080/00309230.2017.1392991>
- Akyol, A. A. & Alpagut, A. (2012). Educational projects for the children at Anatolian civilization museum between the years 2002-2008, *Journal of Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 51, 1087-1096.
- Akyol, A., Alpagut, A. & Serdar, G. (2020). Anadolu medeniyetleri müzesi frig kostümleri tasarımı projesi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 237-251. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sanativetasarim/issue/58750/848309>
- Anagnostakis, G., Antoniou, M., Kardamitsi, E., Sachinidis, T., Koutsabasis, P., Stavrakis, M., ... & Zissis, D. (2016). Accessible museum collections for the visually impaired: combining tactile exploration, audio descriptions and mobile gestures. In *Proceedings of the 18th International Conference on Human-Computer Interaction with Mobile Devices and Services Adjunct*, pp. 1021-1025.
- Bapoğlu Dümenci, S. & Yıldız Bıçakçı, M. (2019). Üstün ve yetenekli çocukların gözüyle müzedeki etkinlikler: Şehit Cuma DAĞ tabiat tarihi müzesi. *Uluslararası Müze Eğitimi Dergisi*, 1(1), 18-31.
- Buyurgan, S. (2009a). The expectations of the visually impaired university students from museums. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 9(3), 1167-1204.
- Buyurgan, S. (2009b). Görme engelliler eğitimi anabilim dalı öğrencilerine yönelik programlı bir müze ziyareti. *Milli Eğitim*, 182, 214-231.
- Buyurgan, S. (2017). Yaşayan ve yaşatan müze. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 12(2), 127–136. <https://doi.org/10.21612/yader.2017.018>
- Buyurgan, S. (2019). *Müzedeki eğitim: Öğrenme ortamı olarak müzeler*. Pegem Akademi
- Buyurgan, S. & Demirdelen, H. (2009). Total kör bir öğrencinin öğrenmesinde dokunma, işitsel bilgilendirme, hissetme ve müze. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 563–580.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2017). *Nitel araştırmacılar için 30 temel beceri* (H. Özcan, Ed.). Anı Yayıncılık.
- Çetin, Y. (2010). Çağdaş eğitimde müze eğitiminin rolü ve önemi. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 8, 57-61.
- Danaci Polat, B. (2019). *Görme engelli öğrencilerin sanatı öğrenmesinde müzelerin katkısı*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi

- Danacı Polat, B. & Buyurgan, S. (2021). Museum and disabled individuals. *Art education an overview* içinde. 121-148.
- Dilli, R. & Dümenci, S. B. (2015). Okul öncesi dönemi çocuklarına Anadolu'da yaşamış nesli tükenmiş hayvanların öğretilmesinde müze eğitiminin etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 40(181), 217-230. <https://doi.org/10.15390/EB.2015.4653>
- Erbay, N. Ö. (2017). Müzelerde dezavantajlı gruplara yönelik eğitimler. *Milli Eğitim Dergisi*, 46(214), 289-302.
- Govekar-Okoliš, M. (2018). Effectiveness of school lessons from the past as living forms of museum education for university students. *Museum Management and Curatorship*, 33(4), 382-397. <https://doi.org/10.1080/09647775.2018.1490198>
- Göğebakan, Y. (2018). Alternatif öğrenme mekânları olarak müzelerin eğitim-öğretimde kullanılmasının önemi. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 40, 9-41.
- Handa, K., Dairoku, H. & Toriyama, Y. (2010). Investigation of priority needs in terms of museum service accessibility for visually impaired visitors. *British Journal of Visual Impairment*, 28(3), 221-234. <http://dx.doi.org/10.1177/0264619610374680>
- Hayhoe, S. (2013). Expanding our vision of museum education and perception: An analysis of three case studies of independent blind arts learners. *Harvard Educational Review*, 83(1), 67-86. <https://doi.org/10.17763/haer.83.1.4817013472530554>
- Hein, G. E. (2008). *Museum studies* (J. bintliff, Ed.). A Companion to Archaeology içinde. ss. 454-472. <https://doi.org/10.1002/9780470998618.ch24>
- Heller, M. A. & Ballesteros, S. (2005). Touch and blindness: Psychology and neuroscience. *Touch and Blindness: Psychology and Neuroscience*. <https://doi.org/10.4324/9781410615671>
- Hooper-Greenhill, E. (1999). *Museum and gallery education* (B. Onur, Ed.). <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/374.pdf>
- Kaya Koçak, S. (2010). *İlköğretim görsel sanatlar eğitimi dersindeki müze etkinliklerine yönelik, öğrenci, öğretmen ve müze yetkililerinin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi
- Köksal Akyol, A. & Akyol, A. A. (2015). Museums and early childhood education. *Global Journal on Humanities and Social Sciences*, 1(1), 101-108.
- Kwon, N., Koh, Y. & Oh, U. (2019). Supporting object-level exploration of artworks by touch for people with visual impairments. The 21st International ACM SIGACCESS Conference on Computers and Accessibility -ASSETS '19. <http://dx.doi.org/10.1145/3308561.3354620>
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. Nobel Yayınları
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeli_gi_07072018.pdf
- Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği, (1990). <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14442/muzeler-ichizmetler-yonetmeliği.html>
- Onur, B. (2012). *Çağdaş müze eğitim ve gelişim*. İmge Kitabevi.
- Özbek, G., Akyol, A. A. & Köksal Akyol, A. (2017). Ankara'daki müzelerin eğitim işlevleri açısından incelenmesi, *Milli Eğitim-Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 214, 137-154.
- Peacock, K. (2012). Museum education and art therapy: Exploring an innovative partnership. *Art Therapy*, 29(3), 133-137. <https://doi.org/10.1080/07421656.2012.701604>
- Şahan, M. (2005). Müze ve eğitim. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(4), 487-501.

- Usbaş, H. (2010). *Okul öncesi eğitimde müzelerden yararlanma programının 6 yaş çocukları üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi
- Whitesell, E. R. (2016). A day at the museum: The impact of field trips on middle school science achievement. *Journal of Research in Science Teaching*, 53(7), 1036–1054. <https://doi.org/10.1002/tea.21322>
- Wilson, P. F., Stott, J., Warnett, J. M., Attridge, A., Smith, M. P. & Williams, M. A. (2017), Evaluation of touchable 3D-Printed replicas in museums. *Curator*, 60, 445-465. <https://doi.org/10.1111/cura.12244>
- Yeşilyurt, H., Kırlar, B. & Lale, C. (2014). Müzelerin sessiz ve karanlık dünyası: Herkes için müzeler mümkün mü?, *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 2, 1-19.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 6. Baskı. Seçkin yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 10. Baskı. Seçkin yayıncılık.
- Yurtsever, E. Ö. (2018). *Özel gereksinimli bireylere yönelik müzelerde düzenlenen müze eğitimi ve fiziki koşulların durumu (Ankara İl Örneği)*. Gazi Üniversitesi